

Hanna Hacker

Universität Wien

## Beteg Bánatos Bolond Béna Queer: Feminista sóvárgás a szenilitás után „When – if – she grows up”<sup>1</sup>

A fotósorozat teljesen magával ragadott. Képek egy hosszú, élenkvörös köntösbe öltözött nőről\*, fehér csíkokkal hosszú, sűrű hajában, drámaian sminkelt, szürkés-kék-fekete ajkakkal, teátrális pózokban. Jól elkapott pillanatok, mintha repülne vagy esne; ágyban fekszik, kerekesszékekben ül, mint egy királynő, hajkoronával és bot-jogarral. Mellette, őrajta, alatta gyógyszeresdobozok impozáns gyűjteménye és egy nagy könyvkupac, a feminista irodalom olvasói számára ismerős címlapokkal. Johanna Hedva,<sup>2</sup> az észak-koreai családból származó amerikai író és művész a „Sick Woman Theory”, azaz „Beteg Nő Elmélet” címet adta a könyvnek, amely provokatívan jelöli ki írója helyét krónikus betegként, lázadóként és létbiztonság nélkülüként.<sup>3</sup>

---

<sup>1</sup> A szöveg a következő, a fordítás alkalmából a Szerző által részben átdolgozott változat: Hanna Hacker (2016): „Sick Sad Mad Crip Queer: Für ein feministisches Begehren der Senilität”, *Blog der Feministischen Studien*, 19.02., <http://blog.feministische-studien.de/2016/02/sick-sad-mad-crip-queer-fuer-ein-feministisches-begehren-der-senilitaet/>

A szerző kérésére az angol nyelvű szövegrészek megmaradtak eredeti nyelven, mert a német szövegben is angolul, „idegen” szöveggént szerepelnek. Ezek fordítását lábjegyzetben közlöm. Az első alcím fordítása: „Mire – ha – felnőtt (a nőnemű alany)”.

<sup>2</sup> Hedvát ugyan általában nembinárisnak sorolják be, lásd például az angol nyelvű Wikipédia-oldalát, azonban az írásaiban megkonstruált „nő” illetve „női alany” miatt megítélésem szerint helye van a kifejezetten nőkről szóló diszkurzusban.

<sup>3</sup> A „Sick Woman Theory” először a *Mask Magazine* című online folyóiratban jelent meg 2016 január végén. A *Mask Magazine* és Hedva cikke e sorok írásakor, 2022 júniusában sajnos már nem elérhető. A szöveg egyes elemei egy 2015. októberi előadás leiratában találhatók ezen a linken: <http://sickwomantheory.tumblr.com/post/138519901031/transcript-of-my-body-is-a-prison-of-pain-so-i> [2022 július]. 2022. áprilisában megjelent a „Sick Woman Theory” aktualizált, kissé bővített kiadása, amelyben a szerző a covid-19 járványra és az ukrajnai háborúra is reflektál itt: <https://www.topicalcream.org/features/sick-woman-theory/> [2022 július]. Az idézetek az utóbbiból származnak. A 2022-es kiadáshoz készült remek fényképek Pamila Payne alkotásai.

A Black Lives Matter tüntetések idején ágyhoz kötött szerző („Attached to the bed, I rose up my sick woman fist, in solidarity“<sup>4</sup>) az aktivizmus olyan változata mellett érvel, amely nem feltételezi a tényleges jelenlétet a nyilvános térben; elítéli a nem-fehér emberek betegségtörténeteit – minthogy ezek szerint a gyarmatosító és rasszista történelem kontextusában gyökereznek, akárcsak a rendőrök és a pszichiáterek nőikkel\* és feketékkel való bánásmódja mögött meghúzódó logika.

A szövegben bemutatja saját testi és lelki betegségeit, végül amellett érvel, hogy a sebezhetőség a testünk elkerülhetetlen sajátossága. A neoliberais politikai gondolkodás a gondoskodást csupán a normától való átmeneti eltérésként tolerálja, miközben sok esetben ennél sokkal hosszabb távú igényről van szó. „The Sick Woman is anyone who does not have this guarantee of care.“ „The Sick Woman is a Black man killed in police custody, and officially said to have severed his own spine.“ „And, crucially: The Sick Woman is who capitalism needs to perpetuate itself.“<sup>5</sup>

Hedva csatlakozik a művész-instagrammer Audrey Wollenhez, aki „Sad Girl Theory”, „Bánatos Lány Elmélet” című projektjében a melankolikus fiatal nő\* alakját a női elnyomás történetének kulturális szimbólumaként határozta meg.<sup>6</sup> A „racial” és „postcolonial melancholia”<sup>7</sup> érzelmelméleti koncepciókhoz kapcsolódóan Hedva azt kérdezi: „What happens to the sad girl who is poor, queer, and not white, when – *if* – she grows up?”<sup>8</sup>

## Végre szóba kerül a kor?

A sokféle kisebbségi pozícióból politikai értelemben lázadó, paradigmabontó elemzés születik. Radikálisan újraértelmeződnek a társadalom, a kultúra, az alanyiség, és nem utolsósorban az egyenlőtlenség különféle formái: Queer Politics, Crip Theory, Mad Studies. (Bizonyos

<sup>4</sup> „Ágyhoz kötve, szolidaritásom jeléül, felemeltem beteg nő öklömet,” (a ford.)

<sup>5</sup> „Mindenki Beteg Nő, akinek nem garantált a gondoskodáshoz való hozzáférés.” „A Beteg Nő a fekete férfi, akit rendőri intézkedés során megöltek, és a hivatalos magyarázat szerint eltörte saját gerincét.” „És a legfontosabb: A Beteg Nő az, akire a kapitalizmusnak szüksége van a saját fennmaradásához.” (a ford.)

<sup>6</sup> Lásd például: Ava Tunncliffe (2017): *Artist Audrey Wollen on the Power of Sadness. Sad Girl Theory, Explained.* at <https://www.nylon.com/articles/audrey-wollen-sad-girl-theory> [2022 június].

<sup>7</sup> Rassz alapú és posztkolonialis melankólia. (A fordító megjegyzése: A „race”-t általában „faj”-nak fordítják a magyar közegben, amivel én nem értek egyet. Ezért a pontosabb, a faj fogalmát megkérdőjelező „rassz alapú” kifejezést használok a „faji” helyett.)

<sup>8</sup> „Mi történik a bánatos lánnyal, ha szegény, queer és nem fehér, mire – ha – felnő?” (a ford.)

szempontból a Critical Whiteness Studies is ide tartozik.)<sup>9</sup> Ezek a megközelítések nagyrészt a fejlődés- és identitáspolitika posztmodern kritikájából nőttek ki: létüket társadalmi mozgalmaknak és a neoliberalizmus-ellenes, egymásban szövetségest kereső politikának köszönhetik. Legjobb formájukban feministának és metszetszemléletűnek tekintik magukat.

Számomra, aki gondolkodóként és aktivistaként egyaránt fogyatékosnak, queernek, antirasszistának és feministának pozicionálok magamat, és aki azt vallom, hogy a sick, sad, mad, illetve a frail/debile<sup>10</sup> fogalmakat részben, de mindig következetesen, „hely”-nek, geopolitikai helynek tekintjük – mert számomra egyfajta radikális hozzáállás kívánatos mindenfajta különbözőséghez, amelyben a „kor” (német nyelvű szövegekben gyakran „Alter[n]”, vagyis életkor és öregedés értelemben) nem tűnik elégséges megjelölésnek. Olyan elemző megközelítést keresek, amely az életkori kategóriákat nem kulturális konstrukciónak, szituatív narratívának vagy hasonlónak tekinti,<sup>11</sup> hanem a hatalmi viszonyok kontextusában tárgyalja őket. Amely egyszerre változtatja őket fluiddá és gondolja őket tovább egy lépéssel, ahogyan a Dis/ability Studies-t a Crip Theory, a lesbikus-meleg kutatást pedig a queer-elmélet írja át. Olyan megközelítést, amely a jelöletlen pozíciót a fehérség-kritikához vagy a „compulsory able-bodiedness”<sup>12</sup> fogalmához hasonlóan kérdőjelezi meg. Amely stratégiát kínál a folyamatosan megtörténő kirekesztő helyzetekkel szemben: azért, hogy a nyilvánvaló életkori diszkriminációnak és az ehhez kapcsolódó támadási felületeknek ne lehessenek nyelvi eszközei.

A queer és posztkoloniális elméletek<sup>13</sup> lehetőséget nyitnak erre, mert újraértelmezik az időbeliséget és olyan érzéseknek adnak konceptuális teret, mint a „shame”.<sup>14</sup> Az időlegesség iránt mutatott érdeklődésük alapja a tántorgás, tétozázás, botladozás. A „failure”<sup>15</sup> queer és fejlődéskritikus igénye lehetséges asszociációvá válik, amint a női\* alany szembesül a „sikeres

<sup>9</sup> Queer-elmélet, fogyatékoság-elmélet, örültség-tudomány; a fehérség kritikai kutatása (a ford.).

<sup>10</sup> Beteg, bánatos, bolond, gyenge, debilis (a ford.).

<sup>11</sup> Mint például Sylvia Buchen und Maja S. Maier (Hg.) (2008): *Älterwerden neu denken*. Wiesbaden; Dyk, Silke van/Lessenich, Stephan (Hg.) (2009): *Die jungen Alten*. Frankfurt – New York; Heike Hartung et al. (Hg.) (2007): *Graue Theorie. Die Kategorie Alter und Geschlecht im kulturellen Diskurs*. Köln. Emellett léteznek más, nem német nyelvű publikációk, amelyek hasonló nézőpontból íródtak, lásd például Katherine Woodward (1991): *Ageing and its Discontents*. Bloomington.

<sup>12</sup> „Kötelező éptestűség” (a ford.).

<sup>13</sup> Lásd például: sara Ahmed (2004): *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh; Edelman, Lee (2004): *No Future*. Durham; J. Jack Halberstam (2010): *The Queer Art of Failure*. Durham.

<sup>14</sup> „Szégyen” (a ford.).

<sup>15</sup> „kudarcc” (a ford.).

öregség” riasztóan gyakori kifejezésével. Elizabeth Kelsey Henry egyik szövege a „queer időt” – „that could grasp the complexities of straight time well enough to not repeat its mistakes, namely a prioritization of the young, the healthy, and the disembodied”<sup>16</sup> – a „wrinkled queer time”, azaz a „ráncos queer idő” trópusává írja át.<sup>17</sup>

Rendezetlenség, meggörbülés, ráncosodás tehát a Bánatos Lány – Beteg Nő – Szenilis Hölgy\* egyenes fejlődési vonala helyett. A Critical Disability Studies a „rugalmasság” neoliberális imperatívuszától elrugaszzkodó testekre és alanyi pozíciókra összpontosít; a Crip Theory központi értelmezési szempontja pedig az időbeliség sokfélesége, különbözősége. A „decomposition”<sup>18</sup> derridai eszméjében ott van a potenciál a fogyatékoság (crip) adta ellenállásra olyan fogalmak társaságában, mint a „debility” a „capacity”-vel szemben.<sup>19</sup>

## Ráncatlanítás: egy queerfeminista „szürke elméletének” elemei

Elsősorban most az foglalkoztat, mit rejtenek el ténylegesen a queer és fogyatékoság (crip) elméletek az idő-ráncok pozitív kisajátítása során. Az életkor(ok), öregedés vajon „az időbeliség és a változékonyság bemutatási stratégiájának rejtjele vagy metaforája?”<sup>20</sup> Am legyen, de ez nekem nem elég; nem elég abból a nézőpontból, amelyet én szürke elméletnek („grey theory”-nak) nevezek, mert végülis nem merem megtartani az eredetileg választott „senile theory” („szenilis elmélet”) kifejezésemet (hiszen hogyan lehetne érteni a „szenilis”-t, ha nem sértésként?).

Azt javaslom, vegyük számba a neoliberális keretek között megformált testek, cselekvési módok és szimbólumok „szenilizációjának” lehetőségét. Ez azt jelentené, meglehetősen spekulatív módon, hogy:

A kiindulópont a hierarchikus és hatalmi viszonyok kialakulásának kérdése az egyes kormegjelölések mentén, hogy a „kötelező anti-öregedés” és az életkoridiszkrimináció-alapú (ageista) erőszak kritikájához jussunk;

<sup>16</sup> „Amely kellően meg tudta ragadni a heteroszexuális idő összetettségét ahhoz, hogy ne ismételje meg annak hibáit, nevezetesen a fiatalok, az egészségesek és a testetlenek előtérbe helyezését.” (a ford.)

<sup>17</sup> Henry, Elizabeth Kelsey (2015): *A Wrinkle in Time*. BA Thesis, Wesleyan University, 148, <https://digitalcollections.wesleyan.edu/object/ir-1659> [2022. július].

<sup>18</sup> „dekompozíció” (a ford.)

<sup>19</sup> Davis, Lennard J. (2002) *Bending Over Backwards*. New York – London; McRuer, Robert (2006) *Crip Theory*. New York – London; Puar, Jasbir K. (2009) „Prognosis Time: Towards a Geopolitics of Affect, Debility and Capacity.” In: *Women & Performance*, 19, 2, 161–172.

<sup>20</sup> Mehlmann, Sabine/Ruby, Sigrid (2010) „Einleitung.” In: dies. (Hg.): „Für Dein Alter siehst Du gut aus!” Bielefeld, 15–32 (19).

ugyanakkor ez a számbavétel a kirekesztettek vágyódása is, a „szenilitás” iránti (lehetséges) sóvárgás pillanata is.

A szenilitást (támogató módon) középpontba helyező nézőpont azon töréspontokkal foglalkozna, amelyeket az életkor(ok) és az öregedés jelentenek a nyelv rendje, az emlékezés mátrixa, a személyes folytonosság, a privát és nyilvános viselkedésmódok, a kiszámíthatatlansággal szemben tanúsított társadalmi védekező mechanizmusok számára. Ez nemcsak az olyan megsebzett női figurákhoz kapcsolódna, mint a Sad Girls (Bánatos Lányok) és a Sick Women (Beteg Nők), hanem a feminista elmélet „erős” alanyi entitásaihoz is: Haraway Kiborgjához, Anzaldúa Meszticájához, Wittig Lesbikusához, olyan alakokhoz, amelyeket Teresa de Lauretis „excentrikus szubjektumoknak”<sup>21</sup> nevezett. Nekik látszólag nincs egyértelmű kormegjelölésük. Talán olyan tudásformákként értelmezhetők, amelyek segítségével kiolvashatjuk a „kor” kulturális jeleit.

### **„How do you throw a brick through the window of a bank if you can't get out of bed?”<sup>22</sup>**

Nincs olyan elmélet, amely ne kapcsolódna a mozgáshoz, a tiltakozáshoz, a kötelezettségvállaláshoz. Az „életkor kutatásában” előszeretettel használják a „dis-engagement”<sup>23</sup> kifejezést mint (adekvátnak tekintett) kivonulást a társadalmi és "termelékeny" kontextusokból. „Az öregedés tünetei közé nemcsak a lassulás és a biztonságos területekre való visszavonulás tartozik, hanem a takarékos hozzáállás is az időhöz”, írja a feminista gondolkodó, Silvia Bovenschen,<sup>24</sup> majd rögtön hozzá is teszi, hogy ő mindig is utálta az ilyen „időkuporgatást.”<sup>25</sup> Johanna Hedva szövegéről hosszú bekezdéseken át úgy érezhetjük, hogy az aktivista megmozdulások befogadó jellegén túl egy szenvedélyes pamfletet olvasunk, de a végén (számomra) meglepő módon ezt a nem túl meggyőző kijelentést teszi a szerző: „A legantikapitalistább tiltakozás az, hogy gondoskodunk egymásról és gondoskodunk magunkról”. Ez nekem nem elég. Miben áll a „szenilizált” elkötelezettség? Ezt nem fejthetjük meg magányosan töprengve az

<sup>21</sup> De Lauretis, Teresa (1990) „Eccentric Subjects: Feminist Theory and Historical Consciousness.” *Feminist Studies*, 16(1): 115–150; Hacker, Hanna (2014) „Körper der Utopie: Feministin, Nicht-Frau, Cyborg, Mestiza.” In: *Juridikum*, 2, 230–239.

<sup>22</sup> „Hogy vágod be a bank ablakát egy téglával, ha az ágyból se tudsz kikelni?” (a ford.)

<sup>23</sup> Körülbelül: „kivonulás”, „elzárkózás”, „kiszakadás” (a ford.)

<sup>24</sup> Silvia Bovenschen (2007) *Älter Werden. Notizen*. Frankfurt am Main, 22.

<sup>25</sup> A német fogalom, a Zeitgeist, nem véletlenül hasonlít a korszellem jelentésű Zeitgeist szóra (a ford.).

íróasztalunk mögött. Bár... ha összeállnak, egynémely agyafúrt hackerek,<sup>26</sup> talán még az ágyból is képesek rá.

*Fordította: Hacsek Zsófia*

---

<sup>26</sup> Szójáték a Szerző vezetéknévvel (Hacker) és a számítástechnikában használt hacker kifejezéssel (a ford.).